

พระราชพิธีเจ้าหัวเมืองสิบสองปันนามารับเมือง และรับน้ำราชสัจจะ

เรณู วิชาศิลป์*

ในบรรดาประเทศหรือเมืองที่ปกครองโดยกษัตริย์หรือพระเจ้าแผ่นดิน สืบต่อกันมา เมื่อมีการปลดแผ่นดินใหม่ เจ้าหัวเมืองต่าง ๆ ที่เป็นพันธมิตรหรือ เจ้าเมืองที่อยู่ใต้การปกครองจะมาเองหรือมิฉะนั้นก็ส่งตัวแทนมาร่วมพิธี “ส่งสการ” (พิธีทำศพ) พระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนที่สิ้นพระชนม์ไปแล้วและแสดงความจงรักภักดี ต่อพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ โดยเข้ารับหนังสือราชสัจจะและทำพิธีถือน้ำถวาย สัตย์ พิธีกรรมดังกล่าวมักไม่ปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ราชวงศ์ของเมือง แต่จะถูกบันทึกไว้ในหนังสือ “ปเวณีรัตติกง” ต่างหาก^{*}

* รองศาสตราจารย์ ข้าราชการบำนาญ สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บทความนี้จะขอลำถึงจาริตประเพณีเกี่ยวกับเจ้าหัวเมืองในสิบสองพื่นนามาเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินในราชสำนักเชียงรุ่งเพื่อรับพระราชทานนามศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงแต่งตั้ง และเข้ารับน้ำราชสัจจะหรือทำพิธีดื่มน้ำถวายคำสัตย์ พร้อมทั้งถวายบรรณาการตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยพญาเจืองมาจนถึงสมัยเจ้าหม่อมมหาหวัง (เท่าถ่ายคัง) (พ.ศ.๒๓๔๕-๒๓๗๙)^๒ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินสิบสองพื่นนาลำดับที่ ๓๘ ร่วมกับเจ้ามหาน้อย (เท่าซุ่นวู)

ต้นฉบับที่นำมาศึกษาได้จากเอกสารไทลื้อซึ่งคัดลอกไว้เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๔ และพิมพ์ในหนังสือ **เชื้อเครือพระเจ้าแผ่นดิน** (ค.ศ.๑๙๘๙/พ.ศ.๒๕๓๒) ที่มีภาคภาษาจีนและภาษาไทลื้อ^๓

เนื้อหาในต้นฉบับไม่ได้กล่าวถึงวันเวลาที่ประกอบพิธีรับเมือง/นามศักดิ์ และรับน้ำราชสัจจะ เพราะเป็นฉบับที่คัดลอกสมัยหลัง จึงไม่ได้เขียนชื่อเจ้าเมืองที่มาเข้าพิธี เพียงแต่เขียนคำว่า “*ปละ*” คือเว้นไว้ให้เติมชื่อเจ้าเมือง ชื่อเมืองในแต่ละวาระไป

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนสันนิษฐานว่าเป็นครั้งที่ประกอบพิธีหลังพระราชพิธีพระศพของเจ้าหม่อมมหาหวัง (เท่าถ่ายคัง) ซึ่งสวรรคตในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ พ.ศ.๒๓๗๙ หลังจากนั้นเจ้าหม่อมสุชาววัฒนะ (เท่าเจินจง) ราชบุตรได้ประกาศแสดงตนเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ท่ามกลางเจ้าเมืองและตัวแทนจากเมืองต่าง ๆ เช่น เชียงตุง แลมหลวง เชียงแข็ง เมืองยอง ล้านช้าง เชียงใหม่ ฯลฯ รวมถึงเจ้าหัวเมืองสิบสองพื่นนามาร่วมพิธี มีมหาเทวีของเจ้าหม่อมมหาหวังและเจ้าราชบุตรเป็นประธานเหนือสนาม^๔ ในเอกสารฉบับนี้กล่าวว่า

ดังในศักราช ๑๑๙๘ ตัว เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ สมเด็จพระ เป็นเจ้าแห่งเราทั้งหลายก็ได้กัทำพำเพิงบารมีกล้าแก่บัวรวมวลแล้วก็ได้กัตัดอกไม้ เทียนแก้วเข้าสู่สวรรคตเวทโลก ละมันละแก่นสณฐานบ้านเมืองไว้แก่มหา(ช)เทวี มหาราชบุตรดาเป็นประธานขัตติยะมหาภคตราชทั้งมวล^๕

อนึ่งในสมัยที่เจ้าหม่อมมหาหวังปกครองสิบสองพื่นนามาร่วมกับเจ้ามหาน้อย (เท่าซุ่นวู พ.ศ.๒๓๔๕-๒๓๗๙) นั้น สิบสองพื่นนามีเรื่องวุ่นวายโกลาหลบ่อยครั้ง เกิดศึกทั้งภายในคือการแย่งอำนาจกันในหมู่เชื้อเครือพระเจ้าแผ่นดินไม่มีความเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนศึกภายนอกคือพระเจ้ากาวิละแห่งล้านนา ยกทัพมาตีสิบสองพันนาใน พ.ศ.๒๓๔๘ ขณะนั้นเมืองพันธมิตรสองหอดำคือ เชียงแข็งและเมืองแลมก็ไม่ได้มาช่วย ไม่เห็นใจกันยามมีศึก “ศึกตกหัวเมืองก็ช่วยกันฆ่า ศึกตกหัวเมืองก็ช่วยกันฟัน”^๖ อีกทั้งเมืองสิบสองพันนาก็เป็นเมืองสองฝ่ายฟ้า คือต้องส่งส่วยและรับคำสั่งแต่งตั้งพระเจ้าแผ่นดินทั้งจากพม่าและจากจีน “ฮ่ออ่านม่านทาน/ฮ่อเป็นพ่อ ม่านเป็นแม่” ดังนั้นจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองไม่สงบ

หลังจากงานพระราชพิธีพระศพแล้ว เจ้าสุชาวัดณะ (เท่าเงินจง) ราชบุตรของเจ้าหม่อมมมหาวังจึงประกาศในที่ประชุมเจ้าหัวเมืองและเจ้าเมืองพันธมิตร แสดงตนว่าเป็นผู้ที่ได้รับการสืบสันตติวงศ์โดยชอบธรรมมีใจความว่า

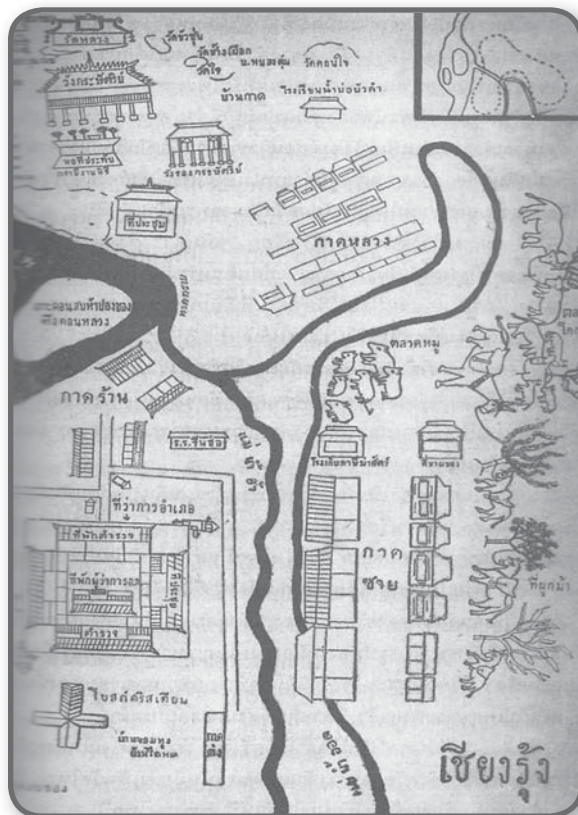
ผู้ข้าเท่าเงินจง เป็นหลานรักของเท่าถ่ายค้อ เป็นลูกคนโตของผู้แทนพระองค์คือเจ้าหม่อมมมหาวังหรือเท่าถ่ายคัง ซึ่งเป็นน้องรักของเท่าถ่ายค้อ พระมารดาเลี้ยงของผู้ข้าชื่อเจ้าศรีวรรณฯ แม่บังเกิดเกล้าชื่อนางปิ่นแก้ว ผู้ข้าเกิดในปีที่ ๒๙ ของจักรพรรดิเจียซิง จุลศักราช ๑๑๘๑ (พ.ศ.๒๓๖๒) เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ยามแตรรุ่ง บัดนี้อายุได้ ๑๕ ปี ยังไม่มีผู้ใดมาสืบต่อปกครองบ้านเมือง ไพร่ไทเมืองสิบสองพันนาก็สู้มักรักห่มผู้ข้า ไม่ได้ไปเลือกผู้อื่นผู้ใดมาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึงขอไหว้สวามิให้ทุกท่านได้แจ้ง^๗

ท้าวผญาเหนือสนามจึงประกาศรับรองและให้เจ้าเมืองทั้งหลายพร้อมกัน คำนวณพระราชสมภารโดยคืบม่น้ำราชสัจจะเพื่อถวายสัตย์ปฏิญาณเพื่อเป็นการสนองบุญคุณของเจ้าราชบุตรคือเจ้าสุชาวัดณะ

ช่วงเวลาของการถือนำนั้น ใน “ประเพณีรัตนคดลอง” ของเมืองสิง เชียงแข็ง ซึ่งเป็นหอคำน้อยที่สืบเชื้อสายไปจากพระเจ้าแผ่นดินไทลื้อสิบสองพันนา กล่าวว่าการเข้าเฝ้าเพื่อถวายบรรณาการหรือถวายฝากและรับพระราชทานตำแหน่ง ยศ (ปลุกท้าวข้าขุน) แล้วขอสมมา (ขมา) คารวะพระเจ้าแผ่นดินนั้นกระทำเป็นประจำ ปีละ ๓ ครั้ง คือช่วงสงกรานต์ (รับสังฆานต์ปีใหม่) เข้าพรรษา และออกพรรษา^๘ และที่กระทำพิธีตามวาระจร เช่น ตอนผลัดแผ่นดินใหม่ ส่วนในประเทศไทยในอดีต กำหนดให้จัดการตั้งพระราชพิธีเป็นประจำ ปีละ ๒ ครั้ง คือในช่วงพิธีตรุษสงกรานต์ ราวเดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ และช่วงพิธีสารท (ไทย) ราวเดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ^๙

สถานที่ประกอบพิธีคือ วัดประจำราชสำนัก คือวัดหลวงหรือวัดราชฐานหลวง ซึ่งตั้งอยู่บนภูเขา (ม่อน) ใกล้หอคำ เวียงผาขวาง (ดูภาพวาดประกอบ) บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้อธิบายไว้ว่า

ม่อนวัดหลวงเป็นวัดสำคัญ สร้างอย่างงดงาม บนหลังคาได้ใช้ไม้แกะสลักไม่ต่างกับวังพระเจ้าแผ่นดิน นับถือว่าเป็นวัดใหญ่ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินต้องเสด็จไปทำบุญในวันพิธีเข้าพรรษาทุกปี^{๑๐}

ภาพที่ ๑ ภาพวาดแผนผังของเมืองเชียงรุ้ง ซึ่งประกอบไปด้วยหอคำที่ประทับของเจ้าฟ้า และวัดหลวงบนเวียงผาขวาง ที่ทำการของรัฐบาล โบสถ์คริสต์และตลาด.

ที่มา : บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ไทยสิบสองปันนา เล่ม ๑, หน้า ๑๑๕.

เนื้อหาในเอกสาร^{๑๑}

เนื้อหาในเอกสารชุดนี้มี ๗ ตอนด้วยกัน^{๑๒} คือ ๑/พิธีการและขั้นตอนการนำเจ้าหัวเมืองเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ๒/การนำเจ้าหัวเมืองเข้ารับน้ำราชสัจจะ ๓/คำกล่าวโอวาทในพระราชพิธีรับน้ำราชสัจจะ ๔/รายการสิ่งของที่เจ้าหัวเมืองนำมาเป็นบรรณาการแก่ขุนเหนือสนาม ๕/เครื่องทุนขวัญเจ้า ๖/การรับเมืองและรับนามศักดิ์ และ ๗/การรับพระราชทานเครื่องประกอบยศ

๑. พิธีการและขั้นตอนการนำเจ้าหัวเมืองเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน

ในสิบสองพันนามีเจ้าหัวเมืองใหญ่่น้อยประมาณ ๓๐ หัวเมือง ซึ่งแต่ละหัวเมืองก็มีระบบการปกครองของตัวเองซึ่งคล้ายคลึงกับการปกครองในระดับรัฐ ขณะที่เจ้าแผ่นดินมีอำนาจสูงสุดในระดับรัฐ เจ้าเมืองก็เป็นประมุขสูงสุดของเมืองเป็นเจ้าน้ำเจ้าดินในเมืองของตน เจ้าหัวเมืองใหญ่ๆ มักเป็นลูกหลานเชื้อเครือของเจ้าแผ่นดิน ทั้งนี้เพื่อช่วยรักษาอำนาจของเจ้าแผ่นดิน^{๑๓}

ที่ทำการของคณะผู้บริหารหัวเมืองเรียกว่า “กว่วน” หัวหน้ากว่วนเรียกว่า เจ้ากว่วนหรือพญากว่วน

เมื่อเจ้าหัวเมืองใหญ่น้อยเดินทางมาเพื่อรับเมืองรับตำแหน่งถึงราชสำนัก เชียงรุ่งแล้วต้องจัดเตรียมของฝากให้ผู้ใดผู้หนึ่งนำมามอบแก่หัวหน้าจ่ามข่าม ซึ่งเป็นเหมือนผู้ประสานงานระหว่างเจ้าเมืองกับราชสำนัก แล้วให้จ่ามข่ามนำมามาหาหัวหน้าขุนแซก คือผู้ที่ทำหน้าที่เหมือนเสมียนหรืออาลักษณ์ และรับแขกต่างเมือง นำของฝากที่จัดหามาได้มอบแก่ขุนแซก ต่อจากนั้นขุนแซกก็นำจ่ามข่ามและเจ้าหัวเมืองมาที่สนาม/หอสนาม คือที่ทำการของคณะผู้บริหารแผ่นดินสนามของหอคำเชียงรุ่งมีลักษณะเหมือนศาลาโปร่ง ไม่ล้อมฝา แต่มีราวลูกกรงสูงครึ่งตัวคน^{๑๔} ขั้นตอนนี้จ่ามข่ามต้องนำเจ้าหัวเมืองเข้าพบเจ้าเชียงรา (ออกเสียงว่าเจ้าเงาะ) เสียก่อน เจ้าเชียงราเป็นบุคคลสำคัญที่สุดของคณะผู้บริหารแผ่นดินซึ่งเรียกกันว่าขุน/เจ้าจอมเหนือสนาม ของฝากที่เจ้าหัวเมืองเตรียมมาสำหรับเจ้าเชียงราคือ ดีเสียด ใบยาสูบ

ภาพที่ ๒ หอสนาม หรือ สนาม ที่ทำการ บริหาร
แผ่นดินของเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนา
ที่มา : เพาะคงแข็งและอ้ายคำ เชื้อเครือเจ้า
แสนหวี ๑๒ พันนา, ค.ศ.๑๙๙๐.

จำมข่ามกล่าวคำไหว้สาเจ้าเชียงรา เพื่อขอให้เจ้าหัวเมืองเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งคำกล่าวนี้นี้ต้องเป็นไปตามแบบแผนดังนี้

ผิดพ่อ (พระอาญามิพันเกล้าฯ) ข้อยถวายไหว้สา เจ้าจอมท้าวพญาเหนือ
กว่านตนเป็นศอกเท้าหมอนคำ (เป็นผู้ค้ำหนุน) สมเด็จพระเป็นเจ้า เป็นประธาน
กว่าอาชญาเจ้ามีเจ้าเมือง..ปล๑๕ .. นีมีชื่อ ..ปล๑๖..ดังนี้ ก็ได้สุขย่อนบุญคุณแก้วเจ้า
๓ ประการแลราชคุณบุญอาชญาธิคุณสมภารคำสมเด็จพระเป็นเจ้าปก
ห่มงำคำชู ก็มีจิตปรารมภ์ซึ่งปริมณห้อยแขวนถึงबारมีคำสมเด็จพระเป็นเจ้า
อยู่ชูปักข รตินทิวาบมิขาด จึงพาเอาท้าวขุนไพร่ไทเข้ามารอดมาถึงในราชสำนัก
ตนองค์คำเจ้าแต่วันวาแล้ว ถึงมาวันนี้จึงมาเกี่ยวพันข้อยทั้ง ๒ ดังภายหลังทั้ง
๒ อันเป็นผู้ไหว้ผู้สากับช่างละไลเสีย จึงได้ก่อนหน้าอนตา (นำหน้า) เจ้าเมือง
..ปล๑๗.. นี้เป็นคำกว่า ..ปล๑๘..มีฝากดา (เตรียม) ตามคิดมาหาได้ทั้งบรมมิสะ ดอกไม้
ลำเทียนขึ้นมาถนาคตั้งไว้ช่องสมุกซี (หน้า) ตนอาชญาเจ้าเหนือหัวข้อยแล
ขอราชอาชญาเจ้าตนเป็นประธานกว่าเจ้าจอม พ่อแม่ ตนเป็นใหญ่กว่าสนาม
ทั้งมวล รับเอายังบรรณาการเยื้องนี้แล้ว ขออุ้มหอบกอบคำ (นำถ้อยคำ) ขึ้นกราบ

ถึงสมเด็จพระเป็นเจ้า พ่อหื้อเจ้าเมือง ..ปล.. นี้ได้เข้าแทบพื้นสุวรรณบาทจักรคำเจ้า
 เจาะใส่เกล้าจันทว (จับขึ้นเหนือหัว) แห่งตนเจ้าเมือง ..ปล..นี้แล้ว ยูท่าง (สะดวก)
 เจ้าเมือง ..ปล.. นี้ได้พร้อมหน้าคราง (เคียง, เรียง) ตา อาชญาเจ้าจอม ท้าวพญา
 พ่อแม่ทั้งมวล หมุนสมภารราชการคำเจ้า เมื่อภายหน้าสู่ประการ ข้อยแด่ ข้อยทั้ง
 ๒ ถวายพิ (เพ็ด) ทูลสารการอาชญาคำเจ้าเหนือหัวได้ตรัส (แจ้ง, รู้)

หลังจากเข้าพบเจ้าเชียงรา แจ้งความประสงค์แล้ว วันต่อมาก็ต้องไปติดต่อกับพวกล่าม คือคนกลางที่เชื่อมโยงระหว่างราชสำนักกับท้าวขุนและประชาชนในท้องถิ่น เป็นทั้งผู้ต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดินและเป็นตัวแทนของท้องถิ่นหรือหัวเมือง ล่าม นำไปหาหัวหน้าจ่ามข่าม จ่ามข่ามนำไปพบขุนแขกอีกครั้งหนึ่งเพื่อช่วยกันจัดเตรียมของบรรณาการ อันได้แก่ เหล้า หมาก เงินเนื้อดี ถ้าเป็นเจ้าหัวเมืองเล็กและเมืองขนาดกลางเตรียมเงิน ๒๐๐ ถ้าเป็นเมืองระดับพญาแสนให้เตรียมเงิน ๓๐๐ หากเป็นเจ้าเมืองขนาดใหญ่ให้ถวายเงิน ๕๐๐ และถวายพระเจ้าแผ่นดินอีก ๑,๐๐๐ พร้อมทั้งเหล้า หมาก และหนังสือสักขี (สุพรรณบัตร) ดั้งเดิมของตระกูล ซึ่งเจ้าเมืองแต่ละคนได้เตรียมมาแสดงแก่เหนือสนามพิจารณาว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงชื่อ หรือแก้ไขอย่างไรหรือไม่ เพื่อว่าจ่ามข่ามและขุนแขกจะได้ช่วยกันจัดการให้ก่อนถวายต่อพระเจ้าแผ่นดิน

ภาพที่ ๓ หอใต้ เป็นวังประทับของเจ้าหม่อมแสงเมือง (เป็นพระอนุชาของเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนและเป็นพระบิดาบังเกิดเกล้าของเจ้าหม่อมคำลือ เจ้าแผ่นดินองค์สุดท้าย) (ภาพถ่ายโดยมิชชันนารีอเมริกัน ประมาณทศวรรษที่ ๒๐-๓๐)

ที่มา : ยรรยง จิระนคร และ รัตนพร เศรษฐกุล, ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา, หน้า ๑๕๕.

๒. การนำเจ้าหัวเมืองเข้ารับน้ำราชสัจจะ

วันรุ่งขึ้นจึงนำเจ้าหัวเมืองเข้ารับน้ำราชสัจจะ ในการนี้เจ้าหัวเมืองต้องเตรียมเงิน ๑,๐๐๐ ทอง ๑,๐๐๐ หั่ง (กระดิ่ง) ทองคำ ผ้าแดง ๑ ม้วน ผ้าขาว ๑ ม้วน เทียนเงิน ๘ คู่ เทียนทอง ๘ คู่ เบี้ยหมื่น หมากหมื่น^{๑๖} เทียนน้อยรับศีล ๑๐ คู่ หมาก ๓ หัว^{๑๗} ใบยา ๑๐ มัด แล้วแห่แหนเจ้าหัวเมืองมาที่วัดหลวง (ซ้ายแก้วเจ้า ๓ ประการ) เจ้าหลวงนาควดเป็นตัวแทนเจ้าแผ่นดินขี่ม้ามาที่วัดเพื่อควบคุมดูแลพิธีดื่มน้ำราชสัจจะ^{๑๘} โดยห้ามเจ้าเมืองสวมรองเท้า ห้ามสวมสายสร้อยทองคำ (พวน?) ห้ามประดับลานหูทองคำ^{๑๙} จนกว่าจะเสร็จพิธี

ข้อห้ามการสวมเครื่องประดับทองคำในพิธีนี้นั้น แผ่นทอง ทองเจืออธิบายว่าโลหะทองคำหรือนาก จะป้องกันเวทมนต์หรืออาคม ดังนั้นเพื่อให้หน้านั้นยังศักดิ์สิทธิ์และมีผลต่อการสาบาน จึงต้องไม่สวมเครื่องประดับทองคำหรือนากเข้าร่วมพิธี

ข้อหานี้น่าจะมีที่มาจากการยอมรับนับถือคติในราชสำนักและคติการเข้าสู่ศาสนสถานของเขมร เนื่องจากในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ เจ้าสามพระยา ราว พ.ศ. ๑๙๖๗-๑๙๙๑ ได้ทรงยatraทัพไปตีกรุงกัมพูชามีชัยชนะ ได้ทรงกวาดต้อนนักปราชญ์ ราชบัณฑิตและได้ทรงนำเอาขนบประเพณีในราชสำนักหลายประการ มาปรับใช้ในกรุงศรีอยุธยา...ปรากฏชัดเจนในศิลาจารึกหลายหลัก รวมทั้งความเชื่อของคนในครั้งนั้นที่ว่า โลหะทองคำสามารถป้องกันคาถาอาคมและมนตราภัยได้^{๒๐}

บาตรเหล็กลังกาที่จะใช้บรรจุน้ำราชสัจจะนั้น เจ้าหัวเมืองต้องได้จ่ายเงินบูชาบาตร จ่ายเงินค่าล้างบาตร จ่ายค่าจอกใส่น้ำดื่ม ในการนี้ต้องมีเงิน ๑,๐๐๐ เพื่อถวายสังฆะ ๑๐๐ หมากหัว ๑ เงิน ๔๐๐^{๒๑} แบ่งเป็น ๗ ส่วนให้แก่ขุนแขกเจ้าปราสาท (ผู้ดูแลกิจการในทองคำ) ผู้รับใช้ เจ้าหัวร้อยซึ่งเป็นหัวหน้าเหล่าองครักษ์ และพนักงานในขบวนแห่ เช่น คนฟ้อนแพน คนแบกหอก แบกดาบ แบกหน้าไม้ แบกปิ่น คนตีฆ้องกลอง มอบให้เจ้าหัวร้อยเป็นคนแบ่ง ส่วนเงินที่เหลืออีก ๖๐๐

และสิ่งอื่น ๆ อีกคือ กระดังทองคำ ผ้าแดง ผ้าขาว เทียนเงิน เทียนทอง เบี้ยหมาก ต้องนำถวายพระเจ้าแผ่นดิน

ส่วนนํ้าราชสัจจะนั้นเหลือเท่าใดให้คนรับใช้ของหอคำ (ไท้ไข) เอากระบอกลมาใส่แล้วนำไปเทในแม่น้ำ อย่าให้ตกลงบนพื้นดิน

๓. คำกล่าวโองการ (คำศักดิ์สิทธิ์) ในพิธีรับนํ้าราชสัจจะ

การตีมํ้าราชสัจจะเป็นส่วนหนึ่งของพิธีรับเมือง รับนามศักดิ์ของเจ้าหัวเมืองสิบสองพินนา เป็นการปฏิญาณตนแสดงความจงรักภักดีต่อเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้ายอดกระหม่อมของเจ้าจอม ท้าวพญา ข้าไพร่ทั้งปวง เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะกระทำใน “ช่วยแก้วทั้งสาม” คือในพระอุโบสถของวัดหลวง

ตอนต้น ของโองการ เป็นคำกล่าวอัญเชิญเทวดาทั้งหลายได้แก่ พระอินทร์ พระพรหม พระยายม ท้าวจตุโลกบาล พระยาเทวดาทั้งสามคือพระปชาบดี พระวรุณ พระอิศาน ท้าวเวสสุวรรณ ปญฺจสิขาทูเทวดา (ผู้เป็นใหญ่แก่คนธรรพ์) ช่างดินพิมพ์ัก? มาตุลีเทวบุตร เทวดาที่เป็นนายหนังสือ อังคุตรเทวบุตร นายความช้าง วิสสุกรรมเทวบุตร เทวดาประจำวันทั้ง ๗ พระราหู พระเกตุ ปุชนเทวบุตร (เทพแห่งเมฆฝน) วาตาเทวบุตร เทวดาผู้รักษาเมืองทั้ง ๑๖ เมือง เทวดาผู้รักษาหมื่นโลกธาตุ เหล่านี้มาพร้อมกันต่อหน้าพระรัตนตรัย เพื่อมาเป็นธรรมสักขี

บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายขออาราธนาเทพเจ้าทั้งหลายกับทั้งแก้วเจ้า ๓ ประการมาเป็นธรรมสักขีว่า ผู้ข้าทั้งหลายมีเจ้า....เป็นผู้ปกครองข้าไพร่ไทเมือง....ในสถานที่นี้ จักมาขอรับนํ้าราชสัจจะต่อหน้าพระรัตนตรัยด้วยเทอญ

เจ้าหน้าทีไพร่ข้าวดอกดอกไม้

ตอนที่ ๒ เป็นคำกล่าวเพื่อแจ้งว่าเจ้าแผ่นดินได้มีพระราชอาชญามอบเมืองให้แก่เจ้าหัวเมือง แปลความว่าดังนี้

ในกาลบัดนี้มีพระวราชอาชญาสมเด็จพระแสงสุบรรณบพิตร พระเป็นเจ้าแผ่นดินหอคำองค์เป็นพระอยู่ยอดกระหม่อมทรงปลงพระกรุณาแก่เจ้าเมือง.... ซึ่งเป็นหัวหน้าแก่ไพร่ไททั้งหลายด้วยทรงเล็งเห็นแจ้งชัดว่าเจ้าเมือง.....สมควร

จะได้รับความสุขด้วยบุญคุณของแก้วเจ้า ๓ ประการและด้วยบุญญาธิคุณของ พระองค์ผู้เป็นเจ้า ด้วยพระราชบุญญาธิการแห่ง ความดี (ฮ่องเต้) ทรงพระนามว่าปกป้องคำฐู จึงทรงปลงสัณฐานบ้านเมือง ข้าเจ้าไพร่ไท น้ำดินหินทราย ป่าไม้ ให้แก่เจ้าหัวเมือง....ได้มีความสุขด้วยพระราชบุญญาแห่งพระองค์เป็นเจ้า บัดนี้ ตั้งแต่ปีศักราช....ไปภายหน้า

ตอนที่ ๓ ผู้อ่านเืองการกล่าวนำเจ้าเมืองปฏิญาณตนว่าจะจงรักภักดี ไม่เอาใจออกห่าง ปฏิบัติตนตามนโยบายของพระเจ้าแผ่นดินทุกเรื่อง ไม่ขัดขึ้น คำสั่งใด ๆ ปฏิบัติตามจาริตคลองเมืองอย่างเคร่งครัด ซึ่งภาษาที่ใช้ตอนนี้เป็นลักษณะ เปรียบเทียบ และเป็นคำสอนทำนองเดียวกับภาษิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- พระองค์เราเป็นเจ้ารักที่ใดก็ให้รักที่นั่น พระองค์เราซังที่ใดก็หื้อได้ซังที่นั่น
- พระองค์เราว่า ดำปานกา ก็หื้อเจ้าพญาเมืองได้ว่า ดำไปกับ พระองค์เราเป็นเจ้าด้วย
- หากพระองค์ทรงปลงว่า ขาวปานยาง ก็หื้อเจ้าพญาเมืองได้ว่า ขาวไปกับพระองค์เราเป็นเจ้าเกิด
- อาบน้ำที่ ๑ สีขาที่ ๑
- กินนาที่ ๑ กล่าวอ้างที่ ๑
- พระองค์เราเป็นเจ้าพระราชทานเมืองนี้หื้อ ก็อย่าได้เอาใจไปให้เมืองอื่น^{๒๒}
- อันใดไชริตค้อยปอง อันบิไชคลองอย่าห่างอย่าแต่ง
- อันไชริตนี้ใหญ่เท่าภูดอย ก็ให้คลานขึ้น อันไชคลองนี้น้อยแลบเท่าเส้นผม ก็อย่าข้าม

(ถ้าถูกต้องตามจาริตประเพณีแล้วแม้ใหญ่เท่าภูเขาก็ให้ค้อยกระทำตาม แม้จะเล็กน้อยก็อย่ามองข้าม)

- อย่าได้รักเงินแสนไท่ หื้อได้รักไพร่แสนเมือง
- เปิงเก่าอย่าลิด ริตเก่าอย่าม้าง

(จาริตประเพณีดั้งเดิมอย่าได้ทำลาย)

- ไม้ต้นใดเขื่อนเข้าเอนน้ำหดยลาย ทรายทอบเค้า ไม้ต้นใดเขื่อนออก
หื้อเอาพร้าก้อมบากกวน (ขวาน) รอน

(ผู้ใดที่มีความจงรักภักดีก็ให้คอยบำรุงเลี้ยง ผู้ใดที่ออกนอกกลุ่มออกทางก็
ลงโทษพอให้ลาบ)

- ตกเมืองใดเอาไม้เมืองนั้นแปลงตอก ออกเมืองใดเอาข้าวเมืองนั้น
หลอนเดือน ปลายไม้เพื่อนหื้อตัดกิ่ง

(ไปเมืองใดก็ให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายของเขา)

- จาริตหากมีแต่ไกล เปิงคลองไทหากมีแต่ต้น อย่าเอาง่วนเมืองท่าน
มาปลุกเมืองคิง

(จาริตประเพณีใหม่มานานแล้ว อย่าไปเอาสิ่งที่เป็นอันตรายจากเมืองอื่น
เข้ามาบ้านเมืองของตน)

หากถึงเวลาเสียเงินภาษีต่าง ๆ ก็พร้อมกันทั้งท้าวขุนไพร่ไทช่วยกันออก
ตามริตคลองแผ่นดิน

อีกประการหนึ่ง หากมี ข้าสีหน คนต่างด้าว จ้าวต่างฝัก หรือ ข้าต่างท้าว
จ้าวต่างฝัก (คนต่างด้าว) เข้ามาพึ่งข้ายสมภารเจ้าแผ่นดิน กินอยู่ในน้ำในดิน
บ้านเมืองของเจ้าหัวเมืองนานพันสามปี ก็ให้เขาเสียภาษีตามธรรมเนียมของไท

ตอนที่ ๔ คำสาปแช่งผู้ที่ไม่จงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ไม่ปฏิบัติตามที่ได้
ได้ปฏิญาณไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ข้างต้น เช่นคิดร้ายเป็นปฏิปักษ์ต่อเจ้าแผ่นดิน คิดเอา
แผ่นดินและข้าไพร่ไทเมืองให้เป็นข้าแผ่นดินอื่น ก็ขอให้มอันเป็นไปต่าง ๆ นานา
เช่นให้พินาศฉิบหาย มีลูกชายหญิงก็ให้ตายจากด้วยอาการผิดปกติ จะเดินทาง
ไปทางบกหรือทางน้ำ ก็ขอให้ได้รับอันตรายจากสัตว์บกสัตว์น้ำ ขอให้ตายด้วย
คมอาวุธ ขอให้เป็นโรคภัยอันน่ารังเกียจ หากตายไปขอให้ตกนรกอเวจี

คดในคอง งอในลั่น ใจปลิ้นแปรต่าง ๆ นานา พลิกห่วยงาข้าง ปาก (ปลาย)
หอกปาก (ปลาย) นาด (ป็น)ต่อชนตนตัวพระองค์เราเป็นเจ้า แลเอน้ำดินเมือง
พระองค์เราเป็นเจ้าหื้อเป็นน้ำดินเมืองท่าน หื้อข้าเจ้าไพร่ไทเมืองพระองค์เราเป็น
ข้าเจ้าเมืองท่านเสีย

....ก็ยังจักได้อินาศบิหาย จิบ (ฉิบ) ดังกล้วย ม้วยดังปลี มีลูกญิงก็หื้อตายพราย มีลูกชายก็หื้อตายเพิ่นฆ่า ไปค้าหื้อเพิ่นพันหัว^{๒๓} ไปทางน้ำหื้อเงือกกิน ไปทางบก ทางดินหื้อเสือบงตอด บาดพรว์บาดมิดตาย หื้อเจ็บท้องบ่องไส้ ลงด่าลงแดงตาย หื้อเป็นขี้ทูตขี้เรื้อน ๕ ประการตาย คันตายไปก็หื้อได้ไปทางอริจินม้อใหญ่ หื้อร้องให้อยู่ในอบายภูมินั้น เทียงแท้ดีหลี

ตอนที่ ๖ อวยพรให้แก่ผู้ที่ซื้อสัตย์จงรักภักดีต่อเจ้าแผ่นดิน ให้มีความสุขอยู่ได้ร่มโพธิสมภารเจ้าแผ่นดิน ปลอดภัยจากสรรพภัยทั้งปวง ให้มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง ทำมาค้าขึ้น อายุมั่นยืนยาว เลี้ยงลูกให้เจริญก้าวหน้า ทำไร่นาได้ผลดี ให้ชนะข้าศึกศัตรูทั้งหลาย ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

...สุขย่อนบุญคุณแก้วเจ้า ๓ ประการ แลสุขย่อนเดชบารมีคำพระองค์เราเป็นเจ้า เหลือมำคำชูหื้อพ้นจากเสียยังสรรพภัยต่าง ๆ ทั้งมวลแล หื้ออายุดินร่ำหมากเข้า (ข้าว) พวง ลูกไทหื้อแพร่เต็มบ้านเต็มช่วง ลูกข้าลูกม่อนหื้อแพร่เต็มหัวม่อนหัวโทน เยียะหมำค้าขึ้น สร้างมาทาขึ้น รังมีเป็นดี มีชีมาอายุมั่นแก่นยืนยาว เทียงเท่าร้อยชาวขบเข้าเทียงชีมา เลี้ยงลูกหื้อบาน เลี้ยงหลานหื้อใหญ่ เฮ็ดไรหื้อได้หมิ่นแสนพา เฮ็ดนาหื้อได้หมิ่นแสนหาบ หื้อได้ชนะปราบแพ้สรรพมานะข้าศึกศัตรูทั้งมวลแล หื้อเจ้า พญา เมือง นี่เป็นคำข้าบ้านไพร่ไทเมือง ยูท่าง (สะดวก, ราบรีน) หมุน (คำ, หนุ่น) สมภารราชการคำพระองค์เราเป็นเจ้าแล หื้ออูมิก้านกุงรุ่งเรืองเมื่อภายหลังชู้ประการ ดังกล่าวมานี้แท้ ดีหลีแด

จากนั้นพร้อมกันเปล่งสาธุการ ไปรยข้าวตอกดอกไม้ ดื่มน้ำราชสัจจะเสร็จแล้ว นายหนังสืออ่านคำอวยพรที่เจ้าแผ่นดินพระราชทาน ๒ น

๔. รายการสิ่งของที่เจ้าหัวเมืองนำมาเป็นบรรณาการแก่ขุนเหนือสนาม

โครงสร้างการบริหารแผ่นของสิบสองพื่นนามีสองหน่วยด้วยกันคือ **เหนือสนามใน**และ**เหนือสนามนอก** เหนือสนามในเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักเกี่ยวข้องกับเจ้าแผ่นดินและเชื้อพระวงศ์ ตำแหน่งต่าง ๆ ของผู้บริหารเหนือสนามใน มีทั้งการดูแลรักษาความปลอดภัย เก็บส่วยภาษี ตรวจสอบการทำงานของ

เหนือสนามนอกตลอดจนจัดพิธีกรรมสำคัญๆ ของเมือง^{๒๔} ส่วนเหนือสนามนอก เป็นองค์การการบริหารราชการแผ่นดินที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบ้านเมืองและประชาชน

เจ้าหัวเมืองที่เดินทางมาทำพิธีรับเมืองและรับน้ำราชสัจจะ จะต้องเตรียม ผ้า และหมากหัว มามอบแก่ท้าวขุนเหนือสนามในและเหนือสนามนอก ซึ่งมีชื่อ ตำแหน่งและหน้าที่^{๒๕} ดังนี้

เจ้าเชียงรา/พญาแสนเชียงรา	เป็นประธานเหนือสนามนอก
ร้อยดั่งบ้านออกด/ทูลวงเค้า	เป็นผู้ช่วยเจ้าเชียงราบริหารงานเหนือสนามนอก ดูแลฝ่ายการคลังและภาษี และทำหน้าที่บวงสรวงเสื่อเมือง
ร้อยดั่งบ้านชุม	เป็นฝ่ายกฎหมายและสำมะโนครัว ทำพิธีเช่นไหว้ผีเมืองเหมือนร้อยดั่งบ้านออก
บุคคลทั้งสามตำแหน่งแต่ละคนข้างต้น	ได้รับ ผ้า ๒ วา หมาก ๒ หัว
ร้อยดั่งจอมวัง	เป็นผู้เก็บภาษีข้าวเปลือก เงินหัวเรือน และเกณฑ์แรงงานยามมีศึก เกณฑ์เสบียงและรับแขกพญาหลวงนาช้าง เป็นผู้ดูแลช้างทรงและเครื่องทรง เครื่องใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน จัดพิธีกรรมเช่นไหว้เทวดาช้างพญาหลวงนาช้าง เป็นผู้ระดมพลยามมีศึกสงคราม
พญาหลวงนาแพน	เป็นผู้ดูแลการฟ้อนแพนหางนกยูงตามหลังขบวนแห่ของพระเจ้าแผ่นดิน
เจ้าหลวงปราสาท	เป็นผู้ดูแลหอหลวง จัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์ จัดการเสด็จประพาส ควบคุมคนครัว

พญาหลวงนาขวา	เป็นผู้ดูแลทหารที่ประจำอยู่ทุกหมู่บ้านและ ทำศึกสงคราม ยามสงบก็ดูแลความเรียบร้อย ของบ้านเมือง
พญาหลวงนาก่าง	มีหน้าที่ทำดินน้ำสำหรับพิธีอภิเษกพระเจ้า แผ่นดิน บวงสรวงเสื่อเมือง
พญาหลวงนารถ	เป็นผู้ดูแลรถพระเจ้าแผ่นดิน ยามทำบุญ ต้องเตรียมหมากพลูถวายพระเจ้าแผ่นดิน และเจ้าเมือง
พญาหลวงนากวด	เป็นผู้ดูแลไท้ใช้ คือเป็นหัวหน้าพวกข้าหอ หรือผู้รับใช้ในหอหลวง ควบคุมพิธีรับ น้ำราชสัจจะ
พญาหลวงนาม้า	เป็นผู้ดูแลม้าตลอดจนเครื่องใช้สำหรับม้า ของพระเจ้าแผ่นดินและทำหน้าที่หมอลวง เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือเชื้อพระวงศ์ป่วยไข้
พญาหลวงขันคำ	เป็นผู้ควบคุมข้าหอหรือไท้ใช้ รับแขกบ้าน แขกเมือง รักษาพยาบาลเจ้านายร่วมกับ พญาหลวงนากวด
นาแห่แยง	เป็นผู้จุดตะเกียงในหอหลวง สร้าง/ซ่อม คอกม้าและรางอาหารม้า เช่นให้หัวเทวดาม้า และเทวดาข้าง
นาหอก นามือก นาแห่นาด	เป็นผู้คนแบกหอก แบกปืนในขบวนเกียรติยศ ดูแลเครื่องอาวุธไม่ให้ใครละเมิด
นายเรือเทียมและนายเรียงเรือ	เป็นผู้ดูแลเรือของพระเจ้าแผ่นดิน
ฯลฯ	

ตำแหน่งดังกล่าวทั้งหมดนี้ แต่ละคนได้รับ ผ้า ๑ วา และหมากหัว ๑

เมื่อนำผ้าและหมากมอบแก่ขุนเหนือสนามตามตำแหน่งต่างๆ แล้วต้องหาฤกษ์ยามดีที่จะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเพื่อรับอาญาคือรับเมืองและรับนามศักดิ์ ถ้าเป็นเจ้าพันทหลวงต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธีดังนี้คือ เงินเนื้อเก้า ๑๐๐ (๓.๓ ตำลึง) เทียนก้านทอง ๘ คู่ ม้าพร้อมอาน ๑ ตัวซึ่งสมมุติเอาว่าเป็นม้าเทวดา เงินค่าคนจูงม้า ๑ บาท เหล้า ๕ ถ้วย เทียนสำหรับบูชาเทวดาขาม้า ๔ คู่ เงินค่าถวายหนังสืออีก ๒๐๐ ทองคำ ๒ บาท (๖.๖ ตำลึง) เมื่อรับพระราชทานแผ่นหนังสือนามศักดิ์แล้ว ต้องถวายเงินอีก ๒๐๐ ทองคำอีก ๒ บาท

๕. เครื่องทุนขวัญเจ้า

ตามประเพณีรีตคลองของไทลื้อเมืองสิง^{๒๖} กล่าวว่า การทุนขวัญพระเจ้าแผ่นดินและท้าวผญานั้น ๓ ปีจึงกระทำกันครั้งหนึ่ง โดยเจ้าหัวเมืองไพรไท ข้าม่อนทุกบ้านเมืองต้องมีส่วนในการจัดหาสิ่งของนำมาทุนขวัญเจ้าและนางตามรีตคลองที่ตราไว้ แต่เครื่องทุนขวัญเจ้าและนางที่จะกล่าวถึงนี้เป็นเครื่องทุนขวัญพระเจ้าแผ่นดินและราชวงศ์ซึ่งเจ้าหัวเมืองสิบสองพินนาผู้มารับนามศักดิ์/รับเมืองและรับน้ำราชสัจจะต้องจัดหามาถวาย ดังนี้

๓.๑ สำหรับทุนขวัญพระเจ้าแผ่นดินมี เงิน ๑,๐๐๐ ทองคำ ๑๐๐ กระพรรวน (หึ่งพาน) สำหรับม้าตัวหนึ่ง สำหรับทุนขวัญ ๑ สำหรับ เหล้า จัด ๔ ชุด

๓.๒ สำหรับทุนขวัญนางเทวี ๑ สำหรับ มีผ้า ๒ วา เงิน ๓๐๐ ทองคำ ๑ บาท นอกนี้ต้องมี ไก่ ๒ ตัวพร้อมตะเกียบ^{๒๗} กล้วย^{๒๘}

๓.๓ สำหรับทุนขวัญโอรส ธิดา นางราชกัญญา (สนม) และเชื้อสายของพระเจ้าแผ่นดิน (หน่อคำลำแก้ว) มีก็คนที่จัดให้แต่ละคนดังนี้ คือ เงินน้ำเก้า ๑ ร่อง (ฮ่อง) ผ้าสำหรับเจ้าน้อย นางน้อย ถักรูปรางใหญ่ให้ ๒ วา ถักรูปรางเล็กให้ ๑ วา ไก่ ๒ ตัวพร้อมตะเกียบ กล้วย

๓.๔ สำหรับทุนขวัญเจ้าอุปราชามีเงินเนื้อเก้า ๗๐๐ ผ้า ๒ วา ไก่ ๒ ตัวพร้อมตะเกียบ กล้วย

๓.๕ ราชบิดาราชมารดาของพระเจ้าแผ่นดิน ถ้ายังทรงชนมาอยู่ก็ให้จัดเตรียมด้วยคือ เงินใส่สำหรับ ๕ ร่อง ผ้า ๒ วา ทองคำ ๕ เฟิน ไก่ ๒ ตัวพร้อมตะเกียบ กล้วย

สำหรับขุนขัณฑ์ทุกสำหรับจะต้องมี ไก่คู่ดี คือ ไก่ ๒ ตัวพร้อมตะเกียบเสมอ^{๒๙}

๖. การจับเมืองและรับนามศักดิ์

การจับเมืองและรับนามศักดิ์กระทำขึ้นหลังจากทำพิธีถือน้ำหรือรับน้ำราชสัจจะเสร็จแล้ว^{๓๐} ในการนี้ผู้รับนามศักดิ์ต้องเสียค่าธรรมเนียมมากน้อยตามขนาดของเมืองและลำดับศักดิ์ที่ได้รับนั้น ตำแหน่งเจ้าตนพระ เจ้าพระ เจ้าพญา เจ้าชา พญาแสนหลวง ต้องจ่ายค่ารับศักดิ์ มากกว่าตำแหน่ง พญา แสน หมื่น เช่น ตำแหน่งเจ้าตนพระพรหมวงศา ต้องจ่ายเงินดาบลาน^{๓๑} ๒ ร่อง เงินเนื้อเก้า ๑๐๐๐ กระพรวนทอง(หึ่งพานคำ) ๑,๐๐๐ เทียนน้อย ๔ คู่ เงินหางตอง^{๓๒} ๒ ร่อง ๓ เถ่ (ดูรายละเอียดของตำแหน่งอื่นๆ ในภาคผนวก)

หากว่าเป็นตำแหน่งบวก^{๓๓} วัง เมืองน้อย นาชาวน้อย^{๓๔} ขุนพญาเจ้าบวกเงินรับศักดิ์ ๓ ร่อง ๓ เถ่ คำ ๓ บาท หางตอง ๓ เถ่ ขุนชาเจ้าบวกเงินรับศักดิ์ ๒ ร่อง ๒ เถ่ คำ ๒ บาท หางตอง ๒ เถ่ ขุนแสน บวกเงินรับศักดิ์ ร่อง ๑ เถ่ ๑ คำบาท ๑ หางตอง เถ่ ๑

การจับเมืองรับศักดิ์ นั้นขุนแขกเป็นผู้ลงในอาชญา (คำสั่ง) ถ้ารู้ชื่อตัวขุนผู้นั้นก็จะง่ายขึ้น

๗. การรับพระราชทานเครื่องประกอบยศ

เมื่อได้รับเมืองรับนามศักดิ์แล้ว เจ้าหัวเมืองจะได้รับพระราชทานเครื่องประกอบยศ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “เครื่องอะสองอะยอด” คำว่า อะสองอะยอด มาจากคำในภาษาพม่า อะเส้าอะแยวะ ซึ่งแปลว่า เครื่องหมายยศ เครื่องหมายตำแหน่ง เครื่องราง เครื่องประดับยศที่เจ้าหัวเมืองจะได้รับพระราชทานคือ รมมีคนรมเป็นทองคำ (จ้องก้านคำ) และแผ่นสุพรรณบัตร

ในการรับ “ทานจ้องคำ” นี้ เจ้าหัวเมืองต้องจ่ายเงินสำหรับเครื่องประกอบยศ และคนอื่นๆ ที่เข้ามาร่วมพิธีดังนี้

๑. ค่ารับพระราชทานร่มทองคำ เป็นเงินเนื้อแปด ๓ ชั้น หางทอง ๑ ร่อง
๒. ค่ารับสุพรรณบัตร และค่าประทับตรา (หย่าหยินคว่า) ต้องจ่ายเงินให้เจ้าหลวงปราสาทผู้รักษาจุ่มหรือตราประทับและเป็นผู้ประทับตรา เป็นเงินเนื้อแปด ๕ บาท
๓. จ่ายให้พญา ๓ ดาวที่นำคน ๓ หมู่บ้านมาช่วยงาน คนละ ๓๐๐ บาท เช่น บ้านลือชาย ๕ คน หญิง ๕ คน คนละ ๑ บาท
๔. พ่อเมืองไท หัวหน้าคนครัวมาทำอาหารเลี้ยง จ่ายเงินเนื้อแก้ว ๑๐๐ บาท
๕. ค่าช่างขับชายหญิง เงินเนื้อแก้ว คนละ ๑๐๐ บาท
๖. ค่าช่างปี ๒ คน คนละ ๑ ร่อง
๗. คนตีฆ้อง ตีกลอง ช่างฟ้อน คนละ ๕ บาท
๘. นายเหล่า? ๔ บาท

๖. คนเดินขนบข้างม้า ๔ บาท

ส่วนการรับตำแหน่ง บวก วัง นาชาวหลวง ซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยปกครองระดับหมู่บ้านนั้นก็ต้องจ่ายดังนี้คือ เงินค่ารับศักดิ์ ๔๐๐ บาท ทองคำ ๔ บาท ม้า ๑ ตัว สำหรับอาหาร ๑ สำหรับ เหล้า ๑ ไห หมากรหมิ่น หมูตัวใหญ่ขนาด ๓ กำมือ^{๓๕} เงินให้ขุนแขก จ่ามข่าม คนละ ๑๐๐ บาท ตอนรับอาชญานามศักดิ์จ่ายเงินเนื้อแก้วอีก ๑๐๐ บาท ค่าประทับตราคนละ ๕ บาท ค่าจัตรา ๓๐๐ รับศักดิ์พญาหลวงจ่ายเงิน ๕ ร่อง ค่าจ้องคำ ๓ ชั้น ๕ ถัง ค่าประทับตรา ๕๐๐ เงินสำหรับคนเดินตามม้า ๑ บาท เหล้า ๑ ขวด หมากรหัว ๑ หัว เทียน ๔ คู่

ในอดีตเมืองที่ปกครองกันตามระบบรัฐที่ไร้ขอบเขตแดนดินตายตัวในภูมิภาคนี้ถือว่า การรับเมืองและถือน้ำถวายเป็นจาร์ตประเพณีที่สำคัญต้องปฏิบัติ ห้ามละเลยโดยเด็ดขาด เจ้าเมืองหรือข้าหลวงในระดับหัวหน้าที่รับสนองพระราชโองการมาปฏิบัติหน้าที่ต้องเข้าถวายเป็นปฏิญาณตนแน่วแน่

ในเรื่องความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ต่อไพร่ฟ้าประชาชน ไม่คดโกง และที่สำคัญที่สุดคือความรักภักดีต่อบ้านเมือง อย่าได้กินผอก (สินบน) ช่วยศึกหอกดาบ อย่าได้เอาบ้านเอาเมืองเป็นสินจ้าง คือ อย่าเห็นแก่เงินหรือสินบนของศัตรู จนถึงกับนำเอาบ้านเมืองเป็นเดิมพัน

การศึกษาเกี่ยวกับเอกสารไทลื้อประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะที่คัดลอกต่อ ๆ กันมานั้น ผู้อ่านมักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาจีนที่ปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก คำจีนเหล่านี้เขียนด้วยอักษรไทลื้อ ซึ่งเมื่อออกเสียงแล้วแตกต่างจากคำจีนไปจนเจ้าของภาษาอาจไม่เข้าใจ การที่คณะกรรมการประวัติศาสตร์ภาษาและวรรณคดีสิบสองพื่นนาในยุคนานพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับไทลื้อออกมาเป็นสองภาคคือทั้งภาคภาษาจีนและภาคภาษาไทลื้อก็มีประโยชน์อย่างมากในการเปรียบเทียบเนื้อหาในเอกสารโดยความช่วยเหลือกันระหว่างผู้อ่านเอกสารไทลื้อและผู้รู้ภาษาจีน ยังมีเอกสารที่เกี่ยวกับ ประเพณีรดคลอง (ปเวณีสีดกอง) ของไทลื้ออีกหลายชิ้นที่สมควรจะได้นำมาศึกษาต่อไป.

๒ ชิงอรรถ

ขอขอบคุณอาจารย์ Li Ying กลุ่มวิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่กรุณาอธิบายในส่วนที่เป็นภาษาจีน บางตอนเพื่อเติมเต็มความหมายของคำและข้อความบางตอน ซึ่งพบว่ามีหลายคำที่ภาษาจีนใช้ทับศัพท์ภาษาไทยโดยไม่ได้อธิบายอะไร หรืออธิบายแตกต่างไปจากต้นฉบับไทย

๑ เอกสารราชสำนักเชียงรุ่ง, หมวดที่ ๒ หมายเลข ๒.๗ อีตกองเจ้าแผ่นดิน อ้างถึงใน ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล. **ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา** (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

๒ Liew-Herres, Foon Ming, Volker Grabowsky and Renoo Wichasin. **Chronicle of Sipsòng Panna: History and Society of a Tai Lü Kingdom, Twelfth to Twentieth Century.** (Chiang Mai: Silkworm books, 2012), p.192. การบันทึกระยะเวลาครองราชย์ของเจ้าหม่อมมหาวังและเจ้าสุชาววัฒนะ ในเอกสารบางฉบับไม่ตรงกัน.

๓ เตาหย่งหมิง (รวบรวม) **เซอหลี่เทียนเว่ยซือซือซือจีเจ้ (ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปกครอง เชียงรุ่ง) เชื้อเครือเจ้าแผ่นดิน.** (ยี่น่ำน หมิงจุชูปานซือ). ค.ศ.๑๙๘๙.

๔ “คำวเป้งตอบบรรณาการ” ใน **เชื้อเครือเจ้าแผ่นดิน.** ค.ศ.๑๙๘๙/พ.ศ.๒๕๓๒, หน้า ๕๗๙-๕๘๔. เนื้อหาในเอกสารชุดนี้มีรายละเอียดของเมืองที่มาร่วม พระราชพิธีพระศพ (ส่งสการ) สิ่งของที่นำมาช่วยในงาน ประกาศความสำคัญของการถือน้ำถวายเป็นสัจต่อบรรดาเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ โดยยกเหตุการณ์บ้านเมือง ที่มีเจ้าแผ่นดินสององค์ อันนำไปสู่ศึกทั้งภายในและภายนอกในหลายครั้ง ทำให้ไพร่เมือง ต้องลำบากไปด้วยจนมีการอพยพย้ายถิ่นออกจากสิบสองปันนา สุดท้ายเป็น คำถวายสัจ คำแข่ง คำอวยพร.

๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า. ๕๘๒.

- ๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘๗.
- ๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘๒.
- ๘ “ประเพณีรีตคลองเมืองสิง” ใน Volker Grabowsky and Renoo Wichasin. **Chronicle of Chiang Khaeng : A Tai Lue Principality of the Upper Mekhong** (Honolulu : Center for Southeast Asian Studies, University of Hawaii pp.2010), pp.320-21.
- ๙ เข้าถึงใน http://www.photoontour.com/Misc_HTML/news/page/164.htm.
- ๑๐ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม ๑** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๖.
- ๑๑ ในภาคที่เป็นภาษาจีนกล่าวว่าพิธีนี้มี ๓ วันคือ วันแรกเป็นวันที่เข้าพบเจ้าเชียงใหม่เพื่อขอนำเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน วันที่ ๒ นำของฝาก/บรรณาการถวายพระเจ้าแผ่นดินและท้าวพญาเหนือสนาม วันที่ ๓ ทำพิธีตีม้น้ำราชสัจจะเฉพาะพระพักตร์พระเจ้าแผ่นดิน.
- ๑๒ ผู้เขียนได้ปรับเปลี่ยนลำดับหัวข้อเสียใหม่โดยนำเอาหัวข้อคำว่าในพระราชพิธีรับน้ำราชสัจจะ ซึ่งอยู่ในตอนท้ายของเอกสาร มาไว้ต่อจากหัวข้อ ๒/การนำเจ้าหัวเมืองเข้ารับน้ำราชสัจจะ.
- ๑๓ ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล. **ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๓.
- ๑๔ ยรรยง จิระนคร. **จีน กับสังคม วัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์** (เชียงใหม่ : ล็อคอินดีไซน์เวิร์ค, ๒๕๕๔), หน้า ๘๗.
- ๑๕ ด้วยอ ปล ในเอกสารไถลื้อนี้ มักปรากฏอยู่ในแบบฟอร์มต่างๆ ที่ต้องเว้นที่ไว้ให้เติม เช่น ชื่อคน ชื่อเมือง ฯลฯ เข้าใจว่าน่าจะมาจากคำว่า ปละ หรือ ปละ-ละ ซึ่งหมายถึงปล่อยไว้ เว้นไว้.
- ๑๖ คือ หมากดิบที่ผ่าเป็นชิ้นเล็กๆ ร้อยเป็นสายยาวประมาณ ๑ ศอก เรียกว่า “หมากไหม” หมากไหมจำนวน ๑๐ สาย เรียก “หมากหัว” หมากหมื่น คือ หมากหัว ๑,๐๐๐ หัว (เท่ากับหมากไหมหมื่นสาย).

- ๑๗ คือ “หมากไหม” จำนวน ๓๐ สาย.
- ๑๘ ยรรยง จิระนครและรัตนาวร เศรษฐกุล. **อ้างแล้ว**, หน้า ๔๗.
- ๑๙ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของไทยมีข้อกำหนดไว้สำหรับผู้ที่เข้าร่วมพิธีคือ ๑. ผู้ที่ขาดการถือน้ำพิพัฒน์สัตยามีโทษถึงตาย เว้นแต่ป่วยหนัก-๒. ห้ามสวม “แหวนนากแหวนทอง” มาถือน้ำ ๓. ห้ามบริโภคอาหารหรือน้ำก่อนดื่ม น้ำพิพัฒน์สัตยา ๔. ดื่มน้ำแล้วห้ามยื่นน้ำที่เหลือให้แก่กัน ๕. ดื่มแล้วต้องรดน้ำที่เหลือลงบนผมของตน เข้าถึงใน https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=140953402731496&id=140951349398368.
- ๒๐ เข้าถึงใน <http://www.thairath.co.th/content/271686>.
- ๒๑ เงินส่วนนี้ควรจะเป็น ๓๐๐ รวมกับเงินถวายสังฆะ ๑๐๐ เป็น ๔๐๐ เหลืออีก ๖๐๐ ถวายพระเจ้าแผ่นดิน.
- ๒๒ ข้อความนี้ปรากฏใน “คำวเป้งตอบบรรณาการ” ว่า *อย่าได้กินผอก (สินบน) ช่วยศึกหอกดาบ อย่าได้ไอบ้านเอาเมือง เป็นสินจ้าง*.
- ๒๓ ประโยคนี้นำมาจาก “คำวเจ้าเป้งตอบบรรณาการ” **อ้างแล้ว**, หน้า ๕๙๔.
- ๒๔ ยรรยง จิระนครและรัตนาวร เศรษฐกุล. **อ้างแล้ว**, หน้า ๔๕-๕๐.
- ๒๕ **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๔๕-๕๒. แต่ปรับการสะกดชื่อตำแหน่งตามในเอกสารบ้าง.
- ๒๖ “ประเพณีวัดคลองเมืองสิง” ใน Volker Grabowsky and Renoo Wichasin. **Ibid.**, p.322.
- ๒๗ ในต้นฉบับภาษาไทยใช้ว่า *ไก่อู่ดี* ซึ่งหมายถึง ไก่อ่ ๒ ตัว ตะเกียบคู่งาม แต่ในภาคภาษาจีนอธิบายว่า ไก่อ่ ๒ ตัวและไข่ไก่อ่ ๒ ฟอง.
- ๒๘ ในต้นฉบับภาษาไทยใช้ว่า *กอบกล้วยหวิหวาน* หมายถึงกล้วยซึ่งมีรสหวาน ในภาคภาษาจีนว่า กล้วย และน้ำตาลทราย.
- ๒๙ ในเอกสารไม่ได้บอกว่าในสำรับทุนขวัญเจ้าแผ่นดินต้องมี *ไก่อู่ดี* อยู่ด้วย เข้าใจว่าอาจคัดลอกตกหล่นไป.

- ๓๐ ในราชสำนักของไทยในรัชสมัยปัจจุบัน นั้นจะมีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หลังจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีแล้ว ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องยศดังกล่าว ต้องเข้าร่วมในพระราชพิธีนี้ทุกคน ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เข้าถึงข้อมูลใน http://www.photoontour.com/Misc_HTML/news/page/164.htm.
- ๓๑ ในภาคภาษาจีนใช้คำทับเสียงไทยคือ จึงไม่อาจเข้าใจความหมายได้ แต่ผู้เขียนตีความว่าเป็น เงินหลาบหลาน หมายถึงแผ่นเงิน/หลาบเงิน (แท่นโบลาน) ที่ใช้จารึกนามศักดิ์.
- ๓๒ ไม่อาจตีความได้.
- ๓๓ หน่วยการปกครองระดับล่าง หลายหมู่บ้านรวมกันเรียกว่า บวก หัวหน้าบวกเรียกเจ้าบวก ขุนบวก.
- ๓๔ เป็นตำแหน่งศักดิ์นาชั้นหนึ่ง คือ นา ๒๐ น้อย ผู้ที่จะได้กินนาขาวน้อยได้แก่ เจ้าหลวงແທ່ และเจ้าหลวงແທ່ງ (คุมขบวนแห่ คุมนักโทษ) เจ้าหลวงນາວ (คุมม้าพระที่นั่งและการแพทย์) เจ้าหลวงຂັນคำ (คุมถ้วยจานชาม และรับแขก) ฯลฯ
- ๓๕ ในภาคภาษาจีนอธิบายว่า หมูตัวโตขนาดใช้เชือกมัดรอบเอวหมูแล้วเอาเชือกพันรอบกำมือได้สามรอบ.